

Udgivet på *Information* (<http://www.information.dk>)

[Hjem](#) > Cubakrisen 50 år efter: Hvis krigen kommer

Cubakrisen 50 år efter: Hvis krigen kommer

'Jeg opfordrer formand Khrusjtjov til at standse og eliminere denne hemmelige, hensynsløse og provokerende trussel mod verdensfreden.' Med disse ord indledte præsident Kennedy en verdensberømt tv-tale 22. oktober 1962 efter afsløringen af sovjetiske mellemdistanceraketter på Cuba

Ulrik Dahlin

19. oktober 2012

Knap fire år efter at den cubanske oprørsleder Fidel Castro og hans skæggede guerillasoldater – de såkaldte barbudos – havde jaget den korrupte diktator Batista på porten, blev den caribiske ø centrum i en konflikt mellem USA og Sovjetunionen, der bragte kloden tættere på en ny verdenskrig end nogen sinde efter 1945.

Hvad hverken den sovjetiske blokade af Berlin i 1948-49, Korea-krigen 1950-53, den sovjetiske invasion i Ungarn i 1956 eller opførelsen af Berlin-muren i 1961 havde formået, lykkedes på få dage under det forløb, som siden blev kendt som Cuba-krisen: Verdens to supermagter gjorde sig teknisk klar til en atomkrig.

Landenes enorme underjordiske missiler blev gjort klar til affyring, de atombevæbnede ubåde blev sejlet i stilling, mens det amerikanske luftvåben sendte alle sine langtrækkende bombefly i luften. I seks lange dage ventede verdens befolkning med tilbageholdt åndedræt.

Atomtorpedo tæt på affyring

»Faren bestod ikke mindst af de mange underordnede led, hvor tingene risikerede at komme ud af kontrol,« siger historiker og leder af Koldkrigsmuseet på Langeland Peer Henrik Hansen, der netop har udgivet bogen På Afgrundens Rand om Cuba-krisen.

Som eksempel henviser han til de fire atombevæbnede ubåde, som russerne havde sendt af sted mod Caribien. Dels gjorde amerikanerne sig ingen forestillinger om, at sovjetiske ubåde opererede så tæt på USA, dels anede amerikanerne ikke, da de endelig opdagede ubådene, at de var atombevæbnede.

Amerikanerne udviklede derfor et enkelt system, hvor de med håndgranater og øvelsesdybvandsbomber kunne signalere til ubåden, at den skulle dykke ud og komme op til overfladen. Denne måde at kommunikere på blev omhyggeligt beskrevet for den sovjetiske Washington-ambassade, som derefter sendte beskeden videre til Moskva. Men så stoppede kæden: Beskeden nåede aldrig frem til ubådskaptajnerne.

»Vi ved fra den korte åbning, der i 1990'erne var i de russiske arkiver, at i hvert fald én af kaptajnerne var overbevist om, at en tredje verdenskrig allerede var i gang, da ubåden blev 'angrebet' med håndgranater. Han ville derfor affyre ubådens atombevæbnede torpedo, men affyringen blev i sidste øjeblik forhindret af bådens næstkommanderende. Det er et uhyggeligt eksempel på, hvordan manglende informationer i lavere led kunne have udløst det atomare ragnarok,« forklarer Peer Henrik Hansen.

At der allerede var stationeret kortrækkende atombevæbnede missiler på Cuba, var heller

ikke noget, amerikanerne var klar over i krisens første døgn. Hvis de over 100.000 amerikanske soldater, der stod klar til at invadere øen, havde fået marchordre, ville de med stor sandsynlighed være blevet beskydt med taktiske atomvåben som en del af Cubas kystforsvar.

»Der var mange af de her kortrækkende raketter under sovjetisk kontrol på Cuba. Man har beregnet, at bare ti af dem kunne have dræbt alle de allierede landgangsstyrker i Normandiet på D-dag,« tilføjer Peer Henrik Hansen.

Kennedy besat af Cuba

Historikeren Regin Schmidt fra Saxo-instituttet på Københavns Universitet udsender om kort tid en biografi om Kennedy – Den perfekte præsident – hvor Cuba-krisen behandles.

»For eftertiden fremstår Kennedy som statsmanden, hvis klarsyn og besindighed løste op for krisen. Men det er kun delvis rigtigt, for under valgkampen i 1960 mellem den demokratiske præsidentkandidat Kennedy og republikaneren Nixon, var det netop Kennedy, der fremførte påstanden om en 'missilk løft', hvor USSR angiveligt havde langt flere atomraketter end amerikanerne. Det var forkert, fordi USA havde langt flere raketter end russerne, men alligevel iværksatte Kennedy de følgende år en atomar oprustning, der bragte antallet af amerikanske langdistanceraketter, de såkaldte Minute Man, op på ét tusind,« forklarer han.

»Under valgkampen havde Kennedy også kritiseret, at den tidligere præsident Eisenhower havde ladet Cuba 'falde til kommunisterne'. Selv slog Kennedy på, at han aldrig ville tillade, at Cuba blev brugt som en fremrykket sovjetisk base med offensive våben, der kunne nå de amerikanske storbyer. Og da det så viste sig, at det netop var det, som russerne i al ubemærkethed havde gjort i løbet af sommeren og efteråret 1962, havde man balladen,« tilføjer Regin Schmidt.

Selv om Kennedy i krisedagene i oktober optrådte afdæmpet, var Cuba-problemet blevet et personligt anliggende for ham, mener Regin Schmidt.

»Kennedy udviklede f.eks. mordplaner mod Castro, der involverede den amerikanske mafia, og han igangsatte 'Operation Mongoose', et destabiliseringsprogram, hvor sabotagegrupper skulle landsættes på øen. Målet var en folkelig opstand mod Castro i oktober 1962.«

At Castro havde noget at have sin frygt for en amerikansk invasion i, fremgår ifølge Regin Schmidt af det historiske faktum, at Kennedy allerede havde godkendt planer for en sådan militær operation, hvis det skulle blive nødvendigt. Forsvarsminister Robert McNamara havde givet de væbnede styrker en deadline: Den 20. oktober 1962 skulle alle forberedelser til en mulig amerikansk invasion være færdige.

Ingen 'varm linje'

I dag, hvor det er muligt i løbet af få sekunder at kommunikere med resten af verden, er det knap nok til at fatte, at for 50 år siden kunne det tage en hel arbejdsdag – mellem seks og ni timer – at få en meddelelse sendt fra partisekretær Khrusjtjov i Kreml til præsident Kennedy i Det Hvide Hus, forklarer Peer Henrik Hansen.

Først skulle Udenrigsministeriet i Kreml kode meddelelsen og sende den i bidder til den sovjetiske ambassade i Washington, der derefter skulle dechifrere den kodede tekst og oversætte den til engelsk, hvorefter beskeden langt om længe kunne afleveres til det

amerikanske udenrigsministerium.

Flere gange undervejs betød dette grundvilkår for kommunikationen tværs over Atlanten, at der opstod endnu større usikkerhed om modpartens hensigter. For at undgå unødigt forsinkelse valgte Khrusjtjov derfor flere gange at lade sine meddelelser til Kennedy oplæse i Radio Moskva, så amerikanerne umiddelbart kunne høre det. Ulempen ved denne metode var dog, at indholdet ikke længere var hemmeligt.

»At russerne og amerikanerne i 1963 etablerede den såkaldte 'varme linje', altså en direkte telefonlinje mellem Kreml og Det Hvide Hus, var en klar udløber af de kommunikationsproblemer, staterne havde oplevet under Cuba-krisen,« vurderer Regin Schmidt.

Tilfælde at raketter opdages

Placeringen af mellemdistanceraketter med atomare sprænghoveder, der kunne nå det nordamerikanske fastland, skulle ifølge Regin Schmidt løse to problemer samtidig for Khrusjtjov:

»Dels kunne raketterne på Cuba rette op på det sovjetiske efterslæb i raketkapløbet med USA, dels kunne de sikre Cuba mod en amerikansk invasion. På papiret var det rigtig smart tænkt, og det var såmænd også lige ved at lykkes for russerne.«

Det var lidt af en tilfældighed, at amerikanerne overhovedet opdagede de sovjetiske ramper til raketaffyringer på Cuba.

I lang tid havde amerikanerne på grund af skydække ikke fået brugbare fotos, når spionfly af U2-typen overfløj det østlige Cuba i stor højde. Men den 14. oktober 1962 lykkedes det for piloten Richard Heyser at få taget en række fotos uden skyer. Da billederne blev fremkaldt og analyseret af CIA, stod det klart for amerikanerne, at deres efterretningssystem havde fejlet eklatant: Mindre end en måned efter, at CIA i en rapport havde afvist alle spekulationer om, at russerne ville vove at trodse USA ved at deployere missiler vendt mod Nordamerika, forelå der nu fotodokumentation for mellemdistanceraketter på Cuba. På billeder kunne amerikanerne se, at der blev bygget shelters, der kunne rumme sprænghoveder, så spørgsmålet var, hvor tæt raketterne var på at være affyringsklar.

I midten af oktober var der uden amerikanernes vidende fragtet omkring 150 atomare sprænghoveder til Cuba. Når amerikanerne ikke havde fået øje på dem, var forklaringen, at sprænghovederne på Cuba blev opbevaret under yderst lemfældige forhold, ofte uden særlige sikkerhedsvagter. Så når amerikanerne ikke kunne observere lokaliteter med intens bevogtning, sluttede CIA sig til, at sprænghovederne ikke endnu kunne være ankommet.

Den 16. oktober om morgenen blev Kennedy orienteret om de nye opdagelser fra overflyvningen. Han nedsatte en særlig krisekomite, ExComm, hvor præsidenten, hans bror Robert, forsvarsministeren, CIA-chefen foruden få andre eksperter fik sæde. I dette meget lukkede forum blev alle amerikanske skridt i de følgende krisedøgn vendt og drejet, inden Kennedy traf de endelige afgørelser.

»I starten var stemningen i ExComm entydigt for at bombe raketbatterierne og dernæst invadere Cuba. Men selv om dele af det militære system hele tiden holdt fast i dette forslag, gled præsidentens overvejelser hen mod en blødere reaktion, nemlig en flådeblokade af Cuba, hvor alle skibe kunne kontrolleres for, om de sejlede med såkaldt

offensive våben,« fortæller Peer Henrik Hansen.

Global atomfrygt

I midten af september havde USA forsøgt at få vestlige rederier til at indstille al sejlads på Cuba.

Hele foråret og sommeren havde USSR chartret vestlige skibe til at sejle fornødenheder til den caribiske ø, fordi den sovjetiske handelsflåde havde nok at gøre med at sejle tropper, teknikere, udstyr, missiler og sprænghoveder tværs over Atlanterhavet.

Fire år tidligere havde USA og USSR opnået enighed om stop for atomprøvesprængninger i atmosfæren. Men efter at Khrusjtjov i 1961 ensidigt havde genoptaget prøvesprængninger, fulgte USA trop i marts 1962, forklarer Regin Schmidt.

De genoptagne prøvesprængninger medvirkede til at øge frygten for en atomkrig, som i værste fald kunne udslette alt liv på jorden. Allerede i 1957 havde den engelske forfatter Nevil Shute opnået kæmpeoplæg med romanen På Stranden, hvor en britisk ubådsbesætning i Australien afventer det radioaktive nedfald, efter en atomkrig har udslettet alt liv på hele den nordlige halvkugle.

Frygten for paddehatteskyen spillede givetvis også en rolle for det danske statsministeriums pjeces 'Hvis krigen kommer', som i januar 1962 blev husstandsomdelt i hele landet med anvisninger på, hvordan man bedst muligt sikrer sig – også i tilfælde af atomkrig:

»Befolkningen og nationens mulighed for at overleve er i høj grad afhængig af, hvad hver enkelt i fredstid har forberedt at ville gøre i en krigssituation«, som statsminister Viggo Kampmann skrev i forordet til pjecen, hvis forside viste et billede af en luftværns sirene.

Kilder: Artikelserien er bl.a. baseret på: 'På Afgrundens Rand' af Peer Henrik Hansen, 2012'Dansk presse under Cuba-krisen' af Franciska Lee Beckett, speciale RUC, 2009

Fakta

Først efter weekenden den 20-21. oktober 1962 kommer Cuba-krisen på Informations forside: »Pønser USA på noget overfor Castros Cuba?« hedder rubrikken over en artikel, der bl.a. oplyser, at »Kennedy-administrationen har trukket et tæt hemmelighedens slør over forlydender og gisninger i Washington, der gaar ud på, at USA netop skal til at foretage et større, maaske sensationelt træk i Cuba-krisen.«

Ifølge artiklen er der i Det Caribiske Hav ud for Florida »store manøvrer i gang« omfattende 40 krigsskibe, 20.000 marinesoldater samt flyvemaskiner med base på hangarskibe, og i den amerikanske hovedstad kan man »iagttage en livlig kommen og gaaen blandt ledende embedsmænd og ministre.«

SERIE: Cuba-krisen - 50 år efter

Fra i dag og i løbet af den kommende uge gennemgår Information de højdramatiske dage for 50 år siden, da verden stod på tærsklen til en tredje verdenskrig. Første artikel behandler optakten til Cubakrisen

Kilde-URL: <http://www.information.dk/314517>